

Натургеографічні та геоекологічні студії

УДК 910.1(477)

Йосип Гілецький

РЕЛЬЄФ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ: СТАН І ПРОБЛЕМИ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ

Розглянуто проблеми різночитання понять, які використовуються для характеристики орографічних особливостей рельєфу гірських країн на прикладі Українських Карпат. Запропоновано можливі шляхи упорядкування понятійного апарату, оптимального його застосування для опису рельєфу.

Ключові слова: гірський масив, гірське пасмо, гірська група.

Yosyp Hilets'kyi. Relief of the Ukrainian Carpathians: the status and problems of conceptual devices. *Problems of differences in the interpretation of concepts which are used for characterizing orographic features of highlands, with the example of the Ukrainian Carpathians, are considered. Ways of sorting out the conceptual devices and their optimal use for the description of relief are offered.*

Key words: mountain range, mountain chain, mountain group.

Вступ. Проблема термінології посідала і продовжує посідати важливе місце у будь-якій науці, у тому числі географії. Багато термінів і понять ми використовуємо за звичкою і не завжди задумуємося над їхньою сутністю, доцільністю використання у тому чи іншому контексті. Оскільки географія оперує значним масивом термінів, які є надзвичайно поширеними у лексиконі великої кількості людей, широко представлені у друкованих творах, то на фахівців-географів лягає певна відповідальність щодо формування культури їх використання. Однак і в науково-географічній літературі їх застосування часто доволі вільне, отож складно очікувати від нефахівців коректного використання тих чи інших понять і термінів. Тому під час поїздки територією Тернопільської області від екскурсовода можна почути: “В Івано-Франківській області є гори Карпати, а у Тернопільській – гори Товтри або Медобори”. У недавно виданій Центральним осередком гірського туризму Польщі карті “Горгани (центрально-східна частина)” підписані, окрім звичних для нас хребтів і вершин, ще й пасма та масиви [5]. При цьому чіткої логіки в іменуванні тих чи інших частин Горган хребтами, пасмами чи масивами не простежується. Тому й виникла ідея з’ясувати на основі аналізу наукових джерел правомірність і доцільність використання деяких понять і термінів.

Вихідні передумови, формулювання цілей статті, постановка завдання. У даній статті ми

хочемо заторкнути дуже вузький спектр широко використовуваних географічних понять, які стосуються передусім гірського рельєфу, на прикладі Українських Карпат. До того ж не ставиться завдання поставити крапку у цьому питанні, а тільки визначити напрямки для дискусії.

Вихідним для нас є поняття “гори”. У “Географічній енциклопедії України” (ГЕУ) воно визначається так: “ГОРИ – дуже підняті над прилеглими рівнинами ділянки земної поверхні, що характеризуються значним коливанням відносних висот і контрастним рельєфом. За характером простягання розрізняють гірські ланцюги, масиви і хребти. Важливими елементами гір є їхні вершинні поверхні, перевали, поверхні вирівнювання, міжгірні улоговини. За морфологічними ознаками гори поділяють на високі (понад 2000 м над р. м.), середньовисокі (від 1000 до 2000 м) і низькі (від 600 до 1000 м). За походженням гори переважно тектонічні та вулканічні. Тектонічні гори бувають складчасті, складчасто-брилові й столово-брилові” [1, с. 285].

У “Географическом энциклопедическом словаре” (ГЭС) визначення цього терміну українською звучить так: “ГОРИ – частини земної поверхні, значно підняті над прилеглими рівнинами й сильно розчленовані. Простягаються іноді на сотні й тисячі кілометрів, піднімаючись до висоти 8848 м (г. Джомолунгма в Гімалаях). Утворюють зазвичай прямолінійні (Великий Кавказ, Піреней та ін.) або дуго-

подібні підняття (Альпи, Карпати та ін.). Залежно від величини площ, які зайняті горами, їхньої будови й віку виділяють гірські пояси, гірські системи, гірські країни, гірські хребти й підняття більш дрібного рангу, що розділені зазвичай зниженнями (міжгірськими западинами, гірськими долинами та ін.), поєднання яких дає різні типи розчленування гір – паралельне, радіальне, пір'ясте, кулісне, гіллясте, гратчасте й ін. Гори формуються переважно в тектонічно активних областях, часто зазнають інтенсивних підняття, що супроводжуються землетрусами й вулканічною діяльністю. За походженням умовно поділяються на: тектонічні гори – зі складчастою або складчасто-бриловою структурою, які підняті на декілька кілометрів і відрізняються розмаїтістю рельєфотворчих процесів і глибоким розчленуванням; ерозійні гори – платоподібні поверхні з горизонтальною геологічною структурою, що зазнали новітніх (неотектонічних) підняття і розчленовані долинами рік і тимчасових водотоків; вулканічні гори – конуси вулканів, високо підняті лавові покриви й т. п. Основні елементи гірського рельєфу – вершини, гребені, поверхні вирівнювання, схили, річкові долини. Принципова відмінність від рельєфу рівнин – значно більша глибина й густота розчленування, посилення контрастності й мозаїчності всього комплексу природних умов. Найважливіші екзогенні процеси – вивітрювання, ерозія, нивація, льодовикові процеси, схиліве перенесення матеріалу та ін. – різко розрізняються в умовах високогірного рельєфу, середньогірного рельєфу, низькогірного рельєфу й у межах гір різного походження. Основна географічна закономірність гірських територій – прояв висотної поясності (висотної зональності) ландшафтів” [4, с. 77-78].

Друге визначення більш детальне і з погляду характеристики рельєфу гір акцентує увагу на ієрархії найбільших за розміром території гірських споруд – гірські пояси, гірські системи, гірські країни, а також називає третій тип гір за походженням – ерозійні. У менш повному визначенні ГЕУ йдеться про те, що вважатися низькими горами можуть тільки території з висотами, що перевищують 600 м. На це звертається увага і у багатьох інших визначеннях [14].

Беручи до уваги основні критерії визначення гір, потрібно чітко утверджувати думку про те, що споруди з висотами менше 600 м, незалежно від їх генези та глибини розчленування (навіть, якщо вона більше 200 метрів), не слід називати горами. Для цих утворень вже закріпився такий термін, як горбогір'я (наприклад, Берегівське горбогір'я у межах Закарпатської низовини) [7, с. 86]. На сьогодні визначення терміну практично неможливо знайти у словниках. Тому його варто закріпити у нових виданнях, сформулювавши таким чином: **Горбогір'я** – *відносно невелика ділянка земної поверхні із значними коливаннями висот, що помітно піднята над навколишніми рівнинами і має абсолютні висоти до 600 м.* Слід, можливо, розширити використання

цього терміну для позначення ним *морфологічного типу рельєфу з глибиною розчленування понад 200 м – горбогірний рельєф.* Адже різко виражене ізольоване підняття з відносною висотою понад 200 м, зі схилами й підшовою прийнято вже називати не горбом, а горою [11, с. 53]. Тому у друкованих виданнях очевидно слід утверджувати назву не Кременецькі гори [6, с. 10], а Кременецьке горбогір'я.

Подібна ситуація із терміном “низькогір'я”, який давно утвердився як морфологічний тип гірського рельєфу: “низькогір'я – тип гірського рельєфу з абсолютними висотами 600–1000 м, відносними – кілька сотень метрів. Утворилося внаслідок висхідних тектонічних рухів або денудації високих гір” [2, с. 415]. У ГЭС це визначення доповнюється твердженням, що термін може стосуватися і гірських ділянок з більшими абсолютними висотами, якщо вони оточені значно більше піднятими хребтами [4, с. 201].

Термін “низькогір'я” сьогодні широко використовується для опису характеру рельєфу окремих низькогірних ділянок гір. Однак його також використовують для назв конкретних мезоформ рельєфу – Майданське низькогір'я, Ворохто-Путильське низькогір'я [10, с. 35, 53]. Отже, він використаний як родова частина географічної назви. У такому варіанті **низькогір'я** слід трактувати як *відносно невелику гірську споруду чи ділянку гірської системи, яка має абсолютні висоти 600–1000 м і більше.* У цьому випадку цілком закономірними будуть назви Майданське, Слобода-Ронгурське, Ворохто-Путильське низькогір'я, але Битківсько-Гвіздецьке горбогір'я (найвища точка – гора Городище має висоту 597 м). Доцільно було б Верхньотисенську (Солотвинську) улоговину називати Верхньотисенським низькогір'ям, оскільки саме низькогір'ям ця мезоформа є за типом рельєфу, а її найвища точка – гора Дарола має висоту 758 м.

Виклад основного матеріалу. Щодо простої диференціації гірського рельєфу у глобальному масштабі, то тут підходить в усіх довідкових джерелах майже не відрізняються. Найбільшою орографічною і геоморфологічною одиницею у класифікації гірського рельєфу вважають ГРСЬКИЙ ПОЯС. Ним називають найбільші гірські споруди, витягнуті на багато тисяч кілометрів, які поєднуються просторово та за історією розвитку (наприклад, Альпійсько-Гімалайський, Кордильєри – Анди Америки) [4, с. 201].

Наступний ієрархічний рівень посідає термін ГРСЬКА КРАЇНА – “велика ділянка земної поверхні з різкими коливаннями висот, значно (на багато сотень, іноді тисячі метрів) піднята над навколишніми рівнинами. Гірська країна формується зазвичай у результаті єдиного етапу тектонічного розвитку, що супроводжується переважанням висхідних рухів. Простягається іноді на декілька тисяч кілометрів, має складну конфігурацію. Складається з ряду гірських ланцюгів і хребтів, що розділені міжгір-

ськими западинами й річковими долинами” [4, с. 75].

Синонімом до терміну “гірська країна” вважається більшістю фахівців термін “гірська система”. “ГІРСЬКА СИСТЕМА – велике підняття, частина гірського поясу, що сформувалася впродовж однієї геотектонічної епохи, має просторову й морфологічну єдність і являє собою сукупність хребтів, ланцюгів, нагір’їв і міжгірських западин” [4, с. 75]. Використовувати таксон “гірська система” очевидно доцільно у випадку, коли йдеться про гірську країну, яка має складну просторову структуру, як, наприклад, Карпати.

У визначенні поняття “гори” в ГЕУ йдеться про найголовніші додатні форми рельєфу гір за характером простягання – гірські ланцюги, масиви і хребти. Саме така ієрархічна послідовність цих форм. Розглянемо визначення цих понять, починаючи із хребтів.

“ХРЕБЕТ ГІРСЬКИЙ – лінійно витягнута гірська споруда або серія гір з морфологічно вираженою віссю, вздовж якої згруповані найбільші висоти. Найчастіше відповідає морфоструктурі, утвореній додатними тривалими тектонічними рухами або вулканізмом. За морфологічними і генетичними ознаками розрізняють хребти гірські симетричні й асиметричні, моноклінальні, антиклінальні, вулканічні, брилові, горстові тощо. З гірських хребтів утворені гірські ланцюги та системи. В Українських Карпатах переважають асиметричні хребти, пов’язані з антиклінальними складками та насувами (Скибові Карпати), а також складчасто-брилові (Чорногора, Свидовець, Мармароський масив)” [3, с. 380].

“ГІРСЬКИЙ ХРЕБЕТ – лінійно витягнуте гірське підняття значної висоти й довжини зі шилами, зверненими у протилежні сторони; переважно утворюють частину гірської країни. Найбільші висоти найчастіше відповідають осі хребта, що (згідно з особливостями розвитку й літологічного складу гірських порід, які його складають) може мати гостроверху, куполоподібну або плосковерху форму. У межах гірського хребта виокремлюються окремі вершини й відроги; від сусідніх хребтів він зазвичай відділений долинами рік або внутрішньогірськими западинами” [4, с. 76].

Визначення понять доволі близькі за змістом і відрізняються тільки деталізацією окремих аспектів. Тепер розглянемо реальне використання цих понять у характеристиці Українських Карпат. Немає ніяких заперечень щодо назв “хребет Хом”, “хребет Аршиця”, “хребет Чортка”, “хребет Ракова”, але є питання до назв “Полонинський хребет”, “Вулканічний хребет” [6, с. 27]. Зрозуміло, що за змістом дві останні мезоформи рельєфу жодним чином не відповідають поняттю хребет, а тому виникає питання про доцільність їх використання.

Які ж поняття використовуються для означення мезоформ гірського рельєфу? Спочатку назвемо їх і наведемо визначення цих понять.

“ГІРСЬКИЙ МАСИВ – більш-менш ізо-

льована ділянка гір, що має приблизно однакову довжину й ширину і часто відрізняється відносно слабкою розчленованістю. Гірські масиви можуть бути різного походження (тектонічного, вулканічного та ін.). Приклади гірських масивів: Ельбрус у горах Кавказу, Татри у Карпатах” [4, с. 75].

“ПАСМА – витягнуті, відносно невисокі форми рельєфу. На суходолі розрізняють гірські і горбисті пасма. Для Українських Карпат та Кримських гір характерні низькогірні і середньогірні пасма різного генезису: денудаційно-тектонічні (Вулканічний хребет, Головне пасмо Кримських гір), структурно-денудаційні (кустові низькогір’я Внутрішнього і Зовнішнього пасом Кримських гір)” [3, с. 14].

“ГІРСЬКЕ ПАСМО – ряд окремих хребтів і масивів, які простягаються один за одним в одному напрямку, іноді з’єднані перемичками” [4, с. 74].

“ГІРСЬКЕ ПАСМО – ряд лінійно витягнутих гірських хребтів, зазвичай одновікових і генетично спільних, які нерідко розділені поперечними долинами, сідловинами, що мають різні назви” [11, с. 54].

“ГІРСЬКА ГРУПА – частина гірської системи, відособлена внутрішньогірськими западинами, глибокими долинами, перевалами. Гірські групи можуть розділятися на окремі хребти й міжгірські долини” [4, с. 74].

“ГІРСЬКА ГРУПА – відокремлена ділянка гірської області, компактна система хребтів і окремих масивів, відділена від інших подібних груп долинами і низькими сідловинами” [14].

Взявши до уваги ці визначення понять, передусім слід звернути увагу на те, що для детального опису гірського рельєфу наведених понять у такому їх трактуванні явно недостатньо. Тому у літературі можна зустріти використання тих самих термінів для позначення частин гірської країни різного рангу. Так, Вулканічні Карпати називають Вигорлат-Гутинським вулканічним хребтом. Водночас у невеликій частині цього гірського утворення, що тягнеться між річками Уж і Латориця, виділяють хребти Анталовицька Поляна, Синаторія, Липова Скеля, Товстий, Плішка, Синяк. Таким чином виходить, що хребет складається з хребтів. Подібні приклади можна навести і щодо використання поняття “масив”. Так, у схемі геоморфологічної регіоналізації Полонинсько-Чорногірських Карпат виділено Свидовецько-Чорногірський гірський масив, який у свою чергу складається із Свидовецького гірського масиву і Чорногірського гірського масиву [8, с. 53]. Водночас у межах Свидовця виокремлюється ряд утворень, які не можна назвати хребтом чи горою, а скоріше масивом – масиви Близниці, Апецької.

Отже, такі терміни, як “хребет”, “масив”, “група” можна трактувати у вузькому і широкому розумінні. Як впливає з наведених прикладів класичних визначень понять, **гірський масив** у широкому розумінні, є відносно великою і цілісною ділянкою гірської системи, яка може поєднувати декілька гірських хребтів (як Татри у Карпатах). У вузькому розумінні під **масивом** розуміють відносно

велику гору з численними відрогами, що спрямовані у різних напрямках. Щоб розрізнити відмінні за змістом поняття, можна було б використовувати два терміни: **гірський масив** (як частина гірської країни, тобто у широкому розумінні поняття), **масив гори** чи **масив гір** (у вузькому розумінні).

Застосувавши такий підхід до Українських Карпат, можна стверджувати, що усі складові частини Полонинсько-Чорногірської області (Полонина Рівна, Полонина Боржава, Полонина Красна, Свидовець, Чорногора, Гори Гриняви, Гори Яловичори), а також Вулканічних Карпат (Вигорлат, Маковиця, Великий Діл, Тупий, Оаш) є типовими гірськими масивами. А вже до складу гірського масиву Полонина Красна входить масив Менчула, до гірського масиву Свидовець – масиви Близниці, Апецької, Опреші, Ур'ї, до гірського масиву Чорногора – масиви Петроса, Шешула і т. д.

Термін **гірське пасмо**, який прийшов на зміну використовуваному ще у 20-х роках ХХ століття терміну **гірський ланцюг**, також, очевидно, слід розглядати у двох значеннях [13, с. 50]. У вузькому розумінні його можна трактувати як **пасмо хребтів** (хребти, що тягнуться в одну лінію), **пасмо гір** (група розділених річками гір, що тягнуться в одну лінію) чи **пасмо хребтів та гір**. Вони можуть включати в себе і масиви гір. Прикладом пасма хребтів є Матагів-Ігровець-Сивулянський у Скибових Горганах, а прикладом пасма хребтів та гір – пасмо гори Стара Шебеля (1 216 м), масиву Кременця (1 226 м) та Кичери Кропивної (1 111 м), хребта Яровище (926 м) на межиріччі Стрия-Опору в Сколівських Besкидах, що відповідає Рожанській морфоструктурі.

Гірське пасмо у широкому розумінні є пасмом гірських масивів. У такому значенні його можна використовувати для означення Полонинського пасма в області Полонинсько-Чорногірських Карпат чи Вигорлат-Гутинського пасма в області Закарпатського низькогір'я.

Гірська група у широкому розумінні поєднує також масиви гір, гірські хребти і пасма хребтів і гір. Від гірських масивів гірські групи відрізняються меншою консолідованістю елементів територіальної структури, а від гірських пасм – нелінійним (пара-

лельним, радіальним, пір'ястим, кулісним, гіллястим чи гратчастим) порядком їх розміщення. У минулому в Карпатах виділяли Гринявську групу та групу Лосової [12, с. 186]. Однак за характером консолідованості і структури вони цілком відповідають поняттю гірського масиву – відповідно гірський масив Гриняви та гірський масив Яловичори.

Поняттю “гірська група” у широкому розумінні відповідають геоморфологічні райони Скибових (Зовнішніх) Карпат – Верхньодністерські Besкиди, Сколівські Besкиди, Скибові Горгани, а також Покутські та Буковинські Карпати.

У вузькому розумінні під терміном “**гірська група**” слід розуміти хаотично розміщену групу розділених річками окремих гір і невеликих хребтів, які становлять певну цілісність. За розмірами вона приблизно відповідає геоморфологічному підрайону (наприклад, Топільнице-Розлуцькому чи Орівському у Верхньодністерських Besкидах) [7, с. 191]. Пропонуємо такі просторові частини гірської системи називати **групами хребта** чи **групами гір (гори)**. Так, Топільнице-Розлуцький підрайон можна називати групою Розлуча, а Орівський – групою Цюрхова-Соколовця.

Висновки. Запропоновані поняття варто утверджувати у друкованих наукових і науково-популярних публікаціях. На загальногеографічних чи фізичних картах, які призначені для широкого кола людей, що цікавляться Карпатами, достатньо у більшості випадків використовувати усталені назви, без вказування родового поняття (Верхньодністерські Besкиди, Сколівські Besкиди, Скибові Горгани, Свидовець, Чорногора, Гори Гриняви, Гори Яловичори, Чивчини, Покутсько-Буковинські Карпати і т. д.). Однак, такі написи на картах як “Вулканічний хребет” слід замінити на “Вулканічне гірське пасмо”, Полонинський хребет – на “Полонинське гірське пасмо”, “Верховинсько-Вододільний хребет” – на “Верховинсько-Вододільне пасмо хребтів” “Верхньотисенська улоговина” – на “Верхньотисенське низькогір'я”. На великомасштабних картах варто використовувати термін відріг. Зокрема, від Ігровця у Горганах відходить не хребет Ріг, відріг Ріг, від Грегота – не хребет, а відріг Щавник.

Література і джерела

1. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1989. – Т. 1. – 416 с.
2. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1990. – Т. 2. – 480 с.
3. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1993. – Т. 3. – 480 с.
4. Географический энциклопедический словарь: Понятия и термины / Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол. Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др. – М.: Советская энциклопедия, 1988. – 432 с.
5. Горгани (центрально-східна частина): туристична карта. – Краків: Центральний Осередок Гірського Туризму ППТК, 2006.
6. Загальногеографічний атлас України. – К.: ДНВП “Картографія”, 2004. – 112 с.
7. *Кравчук Я.С.* Геоморфологія Скибових Карпат. – Львів, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 232 с.
8. *Кравчук Я.С., Іваник М.І.* Геоморфологічна регіоналізація Полонинсько-Чорногірських Карпат // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій: Збірник наукових праць. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 52-64.

9. Природа Українських Карпат /За ред. К.І. Геренчука. – Львів: Видав-во Львівського ун-ту, 1968. – 266 с.
10. Рудько Г., Кравчук Я. Інженерно-геоморфологічний аналіз Карпатського регіону України. – Львів, 2002. – 172 с.
11. Соловьев А.И., Карнов Г.В. Словарь-справочник по физической географии: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
12. Цись П.М. Геоморфологія УРСР. – Львів: Вид-во при Львівському ун-ті, 1962. – 224 с.
13. Шубіна Т.В. Проблеми термінотворення в географічній термінології 20-х років ХХ століття // Культура народів Причорномор'я: Научний журнал. – 2006. – № 53 – С. 49-52.
14. <http://uk.wikipedia.org>

Стаття надійшла 1.06.2010 р.

УДК 911:712.3(100)(091)

Володимир Опока

З ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ АНТРОПОГЕННО-ТЕРАСОВИХ КОМПЛЕКСІВ

Терасування схилів є одним з ефективних способів створення сільськогосподарських ландшафтів, які є стійкими до різних руйнівних процесів. У статті розглянуто історичні аспекти поширення, вивчення, особливості використання, причини створення антропогенно-терасових комплексів, а також описано їх конструкційні особливості. Охарактеризовано процес терасування як важливий елемент земельних меліорацій схилових ландшафтів.

Ключові слова: *схилувий ландшафт, антропогенно-терасові комплекси, ерозія, історія створення, конструкційні особливості.*

Volodymyr Opoaka. From the history of using antropogenic-terraced complexes in the world. *Terracing of slopes is an effective method of creating agricultural landscapes that are resistant to different destructive processes. This article offers some insights into historical aspects of dissemination, studying, usage characteristics, reasons for working out antropogenic-terraced complexes; it also provides clues to their structural peculiarities. The process of benching as an important element of land melioration of slope landscape is described here.*

Key words: *slope landscape, antropogenic-terrace complexes, erosion, history of creation, construction characteristics.*

У Західній Європі, починаючи з бронзового віку, терасуванню піддаються схили передгір'я і низькогір'я Балканського півострова, Піренейів і Альп. Чудові приклади стійкості і естетизму демонструють древні терасові комплекси Перу і Мексики, добре відомі терасові системи Китаю і унікальні високогірні тераси з рисовими чеками Філіпін і Малайзії [4]. У гірських регіонах Східної Європи і Сибіру також багато древніх терас за віком і збереженням подібні до світових аналогів, але вони поки що ще недостатньо відомі і не вивчені. До традиційних районів, де відбувається масове терасування схилів, належить Закарпаття, як район розвиненого гірського садівництва і виноградарства; внутрішньогірський Дагестан і західний Тянь-Шань, як райони із традиційною землеробською спрямованістю і дефіцитом придатних для розорювання вирівняних ділянок.

Дослідження терас до недавнього часу планомірно не проводилися і зводилися, головним чином, до опису їх географічного положення. Однією з найдревніших робіт слід рахувати замітки літописця XIII ст Степаноса Орбеліана, що описує

терасування схилів річкових долин у Вірменії в Х столітті [7]. На сьогоднішній день існує єдина в світі монографія, написана Оліферовим А.Н. [9], присвячена місцю терасування, у тому числі і древнього, в системі земельних меліорацій різних гірських систем світу. Наукових робіт, які були б присвячені безпосередньо вивченню конструкційних особливостей древніх терас, дуже небагато. Для Кавказького регіону можна назвати роботу географів А.К. Борунова і А.Л. Бочавера [3], що включає також і класифікацію древніх терасових систем цього регіону. Результати досліджень конструкційних особливостей древніх антропогенно-терасових комплексів гір Кавказу і Карпат наводяться у працях М.І. Скрипнікової та інших. Досліджуючи ці комплекси, М.І. Скрипнікова, М.Г. Кіт, В.Ф. Радзій, І.М. Шпаківська, О.Г. Мариськевич і Є.В. Пука обґрунтували основні причини розвитку терасування в цих районах, визначили приблизний вік терас, описали конструкційні і функціональні особливості терасових комплексів [12].

Давнє терасування є одним із прикладів раціонального природокористування. У Європі, почи-